

M.T. Gy. N. 159
N:o. 248 1930.

Hist. n. 18/2-30.

Paimion vanhan kirkonpaikan kaivaus.

Muinaistieteellisen Toimikunnan määräyksestä toimitin kuluneen kesäkuun 3 - 14 p:nä kaivaukset ja tutkimuksen Paimion vanhan kirkon, n.s. Röpälän eli Sillankorvan kirkon paikalla. Mainitun kirkkopellon oli johtaja Akseli Haikio lahjoituksena luovuttanut Paimion seurakunnalle, ja seurakunnan puolesta oli paikalle ryhtytty järjestämään koristeistutuksia. Näiden töiden aikana oli tullut esille epäilyttäviä kiviä ja tiilimurskaa, ja kun tästä oli tehty ilmoitus Muinaistieteelliselle Toimikunnalle, aiheutti se tutkimuksen.

kuv. 17382.

Paikalla oli luodulla käytävällä tiilisoraa ja sen läheisyydessä tasapintaista kivilatomusta ja yksityisiä kiviä. Osa kivistä oli jo ehditty kaivaa ylös ja osittain vierittää joen rinnettä alas jokeen. Työ aloitettiin kaivamalla ympäriinsä tiilensekainen paikka, joka pian voitiin todeta tiilestä muuratuksi haudaksi. Sen itäreunaan liittyi välittömästi kivilatomus, joka miltei katkeamatta jatkui suunnassa pohj.- etelä. ja esiinkaivettuna osoittautui paikalla olleen kirkon lyhyen seinän perustukseksi. Tarinan mukaan olisi kirkko aikoinaan maan vierissä osittain sortunut jokeen, ja kun paljastunut perustus oli verrattain kaukana (n. 40 m) joenrannasta, oli luultavaa, että kirkon asema olisi ollut löydetyistä perustuksesta jokeen eli itäänpäin. Tällä puolen ei kuitenkaan löytynyt minkäänlaisia jätteitä. Samoin perustuksen länsipuolella näytti työ yhtä tuloksettomalta: pitkien seinien perustusta ei löytynyt. Kumminkin tällä puolella paljastettu kiviperustuksen pohjoispäähän liittyvä selvä peruskivi viittasi siihen, että pohj. pitkäseinä oli siitä alkanut. Kun tämän perustalla etsityn sakariston peruskivet löytyivät, tuli

Liite: arviokaa. piirust. 2/4/30.

asia ratkaistuksi. Löydetty, hyvin säilynyt lyhyen seinän perustus oli siis kuoriseinän kivijalkaa, josta lähtien kirkko siis oli ulottunut länteen päin, ja kirkon jokeen sortuminen osoitautui täysin perättömäksi.¹⁾ Edelleen kaivausta jatkettaessa saatiin vielä esille 1) tasapintainen kivilatomus lähellä kuoriseinän keskikohtaa kirkon sisäpuolella 2) toinen hauta sakariston edustalla ja 3) runsas kivilatomus kirkkoalueen lounaiskulmalla, joka selvästi kuului asehuoneeseen. Kirkon asema oli näin ollen suunnilleen selvä.

Kirkon perustukset.

kuv. 17384. Kuoriseinä. Paraiten säilynyt oli mainittu kuoriseinän perustus. Alunperin yhtämittäisestä kivityksestä oli nyt kiviä poissa perustuksen keskipaikalta ja eteläpäästä, poistaminen oli tapahtunut äsken suoritetun käytävätyön yhteydessä. Perustus oli puurakennuksen perustukseksi harvinaisen jyrkätä: kivet olivat suuria, osittain olivat ne kahdessa kerroksessa. Perustuksen keskimääräinen leveys oli 100 cm ja syvyys 60 - 70 cm. Säilyneen perustuksen pituus oli 11 m. Koko pituus on helposti todettavissa kuorin haudan avulla, joka on selvästi ollut itä- ja eteläseinien kulmauksessa; näin ollen olisi 2 - 3 kiveä perustuksen eteläpäästä tullut poistetuksi, ja koko pituus on ollut siis noin hiukan yli 12 m:n.

Kirkon muut seinät. Muiden seinien perustuksista oli mahdollisimman vähän jäljellä. Pohjoisseinän kivijalan kivi kuoriseinän vieressä on jo mainittu, ja se merkitsi selvästi pohjoisseinän lähtökohdan; pieni kivi kauempana pohjoisseinän suunnassa on jotakuinkin vähäarvoinen. Eteläseinän kivijalkaan on epäilemättä kuulunut miehennostannainen kivi n. 7 m päässä kuorin perustuksesta. Muuta ei ollut jäljellä, mutta seinän lähtökohdan ja suunnan selvitti helposti kuorin kulmahauta. Seinän pituuden samoinkuin läntisen seinän aseman määrittämiseen tuli avuksi toinen seikka.

1) Tarinan kirkon sortumisesta jokeen on helposti synnyttänyt kirkon paikalta aikojen kuluessa jokeen ja jokirinteelle vieritettyt kivet.

Kun peruskiviä etsittiin rautaisen, teroitettun tangon avulla, tehtiin heti se huomio, että maa kirkkoalan sisäpuolella oli syvälle löysää, mutta heti alan ulkopuolella oli syvemmällä harvinaisen kovaa, johon koetinkeppi vaivoin pystyi. Kova kerros oli savea, joka nähtävästi perustuksien alla ja ulkopuolella polkemisen vuoksi ^{oli/} painunut miltei kivistä kerrokseksi. Tätä rajaa seuraamalla voitaneep pitää seinien epäselvä asema ratkaistuna

Sakaristo. Sakariston seinien kivijalasta oli jäljellä riittävän selvät, joskin epätäydelliset jätteet. Kivet olivat pienhköjä, toiset aivan pieniä ja perustus oli maassa jonkun verran syvemmällä kuin kuoriseinän perustus.

kuv. 17385,

Asehuone. Kirkkoalan lounaiskulmauksessa tuli esille runsas kivilatomus. Kivet olivat enimmäkseen suuria ja paksuja (30 - 40 cm) paasia, joiden yläpuoli oli tasainen ja jotka olivat aikoinaan muodostaneet sileän lattiapinnan, vaikka kivet nyt olivat liikkuneet ja osa niistä oli poistettu. Kun kivitys näytti muodostavan nelikulmaisen alan, lienee luultavinta, että kivityksessä on asehuoneen kivipermanto.

17386.

Edellisen mukaan on kirkko ollut suorakaiteen muotoinen, sen leveys n. 10 m ja pituus n. 20 m. Sakaristo, suuruudeltaan 4 x 5 m, on liittynyt kirkkoon niin, että sen itäseinä on ollut kuoriseinän välittömänä jatkona. Asehuoneen (suuruus n. 5 x 5 m) länsiseinä on todennäköisesti taas ollut kirkon länsiseinän jatkona.

kuv. 17383.

Altтарin perustus. Kuorissa, kuoriseinän keskivaiheilla ja n. 30 cm päässä siitä tuli esille säännöllinen, tasapintainen kivilatomus, leveydeltään n. 170 cm. Latomuksen pohjoinen epä-säännöllinen sivu osoitti, että latomus oli siellä puolen purettu ja hävitetty. Kivet olivat enimmäkseen miehennostannaisia 30 cm vahvoja. Latomuksen paikka ja muoto tekee luultavimmaksi, että se on ollut altтарin perustus.

Kirkonperustuksen eri osat ovat siis säilyneet eri tavalla. Tähän ovat mielestäni luonnolliset syyt olemassa. Alue on vuodesta 1868 alkaen ollut peltona, ja kiviä on luonnollisesti koko ajan raivattu paikalta pois. Kuoriseinän perustus on säi-

lynyt parhaiten, ja siihen on vaikuttanut sen laatu: se on ollut muita perustuksia huomattavasti jyrkempi, tehty isoista kivistä, jotka ovat syvemmälle upotetut. Tämä taas johtuu siitä, että kuoriseinä oli viettävällä, epävarmalla jokiahteella. Muut seinät eivät tällaista perustusta kaivanneet, ne oli laskettu nähtävästi noin miehennostannaisista kivistä, joita peltomiehen oli varsin helppo raivata pois. Kiviä on vieritetty alas jokeen ja osittain - kertoman mukaan - kuljetettu lähiseudun tarpeisiin. Asehuoneen suuret ja raskaat lattiapaadet ovat säilyneet samasta ^{kuorin perustus}syystä. Sakariston ~~perus~~skivet ovat - kuten on mainittu - syvemmällä eikä siis niin paljon auran ulottuvilla, jo se mielestäni selittää niiden säilymisen. Sakariston perustuksen syvyyden voi ajatella johtuvaksi siitä, että sakaristo tavallisuuden mukaan oli rakennusryhmän aikaisin osa ja alunperin itsenäinen rakennus.

Haudat.

Suurin osa kirkon alaa on käytetty multahautoiksi ja sitäpaitsi tavattiin kaksi muurattua hautaa, toinen kuorissa kirkon kaakkoiskulmauksessa (hauta n:o 1) ja toinen sakariston vieressä (hauta n:o 2).

Hauta n:o 1. Tiilistä muurattu, itäseinä kuorin perustusta vastassa osittain kivistä; Seinät tiilen leveyden vahvuiset, tiilet muodoltaan epäsäännöllisiä (25 x 14 x 5-6 cm); tiilikerrosten välillä runsaasti laastia. Hauta oli luultavasti ollut hollattu päättäen runsaasta tiilisorasta haudan päällä, nyk. korkeus 50 - 60 cm. Pohjalla oli kalkkilaastikerros ja sen päällä tiilet. Haudan pituus keskimäärin 230 cm ja leveys 220 cm.

Haudassa oli viiden aikuisen ja kahden lapsen ruumiin luurangot, lasten ruumiit jalkapäässä poikittain. Aikahmisten ruumiit olivat kahdessa kerroksessa, alinna kolme ja päällä kaksi.

Arkuista oli jätteenä muutamia lahonneita tammisia lastuja päällimmäisen kerroksen eteläpuolisen ruumiin ympärillä. Saman ruumiin keskipaikoilla olivat hopeoidut kirjaimet E D eripuolilla ruumiskirjaimen katkelmaa; jalkapuolella Nja6 ~~se~~pari puvusta oli säilynyt brokaadipitsin jätteitä. Ruumis oli naisen. Alimmaisen kerroksen keskimmäisen

- 1) Molemmat katkelmat ovat nähtävästi eri N-kirjaimista (A N N 0) ja ne sekä 6 kuuluivat samaan arkkuun kuin E ja D. Toisenmuotoinen täydellinen N-kirjain oli tietenkin toisesta arkusta.

kuvat 17388-

17390.

ruumiin rinnan yläosan kohdalla oli kirves ja kaulan kohdalla yksinkertainen tinasolki; ruumis oli miehen. Haudasta löytyi myös runsaasti sulatettua hartsia.

Säilyneiden jätteidensä perustalla ei luonnollisestikaan voida varmasti päättää, kenelle hauta on kuulunut, eikä Paimion kirkonarkistossa ole tältä ajalta tietoja. Asiaan luonee valaistusta kuitenkin seuraava selitys:

Tarinan mukaan on Paimion vanhassa kirkossa ollut "muuri-hauta" Spurilan Jägerhorneilla (Jägerhorn av Spurila) ja suvun jäseniä¹⁾ on kirkkoon haudattu. M.m. haudattiin kirkkoon Krister Klasson v. 1634. Hänen vaimonsa oli Elin Michelsdotter (Munck af Fulkila, † ennen 1632), joka epäilemättä haudattiin sukuhautaan ja nyt on hyvin luultavaa, että haudasta naisruumiin molemmiin puolin löydetyt kirjaimet E D kuuluvat hänelle (M olisi²⁾ hävinnyt) samoin vuosiluku NN 6. Krister Klassonin isä Klas Kristersson tuomittiin siveellisyyserikoksen johdosta kuolemaan ja mestattiin v. 1578 11/11. Kuten on jo mainittu, oli alimmaisena kerroksen keskiruumiin rinnan päällä kirves ja olettaa voi, että kirves oli pantu hautaan mestatun Klas Kristerssonin arkuun merkiksi hänen kuolemastaan.

kuv. 17387.

Hauta n:o 2. Alaosa oli tehty syrjälleen asetetuista laakakivistä, jotka olivat ulospäin kallistuvat; päällä oli nähtävästi ollut tiilikerros, joka oli rauennut haudan sisälle. Tiilien suuruus 25 x 14 x 5 - 6 cm. Lattiana pohjahiekka. Haudan pituus 190 cm, leveys 150 cm, korkeus?

Haudasta tavattiin hiukan luujätteitä ja niiden joukossa brokaadipitsin ja hautapuvun koristekukkien jätteitä. Tiilien laadusta ja hautakoristusten jätteistä päättaen on hauta 1600-luvulta. Kenelle hauta on kuulunut, ei tiedetä, huomautettakoon vain, että Paimion vanhaan kirkkoon on haudattu myös Gyllen-hjerta-suvun jäseniä (omist. Hevonpään (Viksbergin).³⁾

1) Jully Ramsay: Frälsesläkter siv. 217-220.

2) Että kirjaimia on joskus väkivalloin poistettu osoittaa selvästi vääntymät ja repeämät N-kirjainten katkelmien murtokohdissa.

3) Kts. J. Ramsay main. teos siv. 166-169.

Hautaa syvennettiin hiukan ja siihen pantiin esille tulleita luita. Samanlainen luuhauta kaivettiin haudan läheisyyteen sen itäpuolelle.

Paikalta on aikojen kuluessa löydetty runsaasti rahoja ja myös kaivaustöiden yhteydessä löytyi niitä koko joukko. Aikaisin löydetty raha on brakteaatti Albert Mecklenburgilaisen ajalta (1363 - 1389) ja myöhäisimmät ovat 1/6 äyriä v:ltä 1707 ja 1 äyri vuodelta 1726. Kirkko on siis ollut olemassa 1300-luvulla.¹⁾ Kirkon käyttö jumalanpalveluksiin lakkasi, kun uusi kivikirkko valmistui Vistan kylään v. 1690, mutta vanhaan kirkkoon hautaaminen jatkui vielä tämän jälkeenkin. / Kirkon viimeisistä ajoista kertovat tarinat eri tavalla, joko niin että venäläiset isonvihan aikana polttivat kirkon, tai että kirkko huutokaupalla myytiin ja hirret kuljetettiin muualle.²⁾ Kaivettaessa näkyi tosin muutamassa paikassa kuoripuolella tuhkaa ja jokin sulanut lasinkappale, mutta löytö on kovin mitätön todistamaan kirkon paloa, ja suuri joukko paikalta löydettyjä lasinkappaleita olivat aivan vanhingoittumattomia. Todennäköisintä on, että kirkko käyttämättömänä on saanut hajota ja lahota paikoilleen, mikäli jälkimmäinen tarina kirkon huutokaupasta ei osoittaudu todeksi.

Uuden kirkon vihkimistilaisuudessa v. 1690 kehoitti piispa JuhanaGezelius Paimion seurakuntalaisia pitämään huolta kirkkomaan aidasta "at the dödas been mätte liggia orubbade". Tästä huolehdittiinkin ~~niin~~ kauan, kunnes kirkkotarha luovutettiin lukkarille heinämaaksi (1700-luvun alkup.) ja lukkari velvoitettiin pitämään aidasta huolta.³⁾ Näin oli asianlaita aina vuoteen 1852, jolloin nykyistä hautausmaata laajennettaessa liitettiin siihen Vistan Tillin talolle kuuluva peltopalsta, jonka korvaukseksi luvattiin Vistan Tillille vanhan kirkon hautausmaa. Näin joutui vanhan kirkon alue yksityiselle, maa vuokrattiin viljeltäväksi ja vuodesta 1868 oli alue peltona. Vaihdon kautta palsta joutui sitten Vistan Pietilän talolle, jonka omistaja, kuten mainittu, lahjoitti v. 1929 Paimion seurakunnalle.

1) Paimio mainitaan ensi kerran v. 1325. Turun tuom. mustak. siv. 26.

2) Vrt. Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja VIII:39.

3) Paimion kirkon tilik. vv. 1730 - 1770 n:o 70.

kuv. 17381.

Hautausmaahan kuuluvan joenranta näkyy säilyneen eheänä, kun sensijaan koko joen läntinen ranta muualla on pitkin pituuttaan vajonnut, joten hautausmaan kohtalla muodostaa korkeamman harjanteen vajoutumien välille. Vajoamisen hautausmaan kohdalla on estänyt runsas paalutus, paaluja on vieläkin näkyvissä.

Hautausmaan jokirinteellä, kirkon itäpuolella löytyi 3 kpl. muodoltaan erikoista kiveä, joilla nähtävästi on ollut jokin määrätty tarkoitus. Kivet ovat pitkiä, kapeita, läpileikkaukseltaan nelikulmaisia, yksi käsittelemätön luonnonkivi, kaksi muuta suuremmasta lohkaistua. Pienimmässä on yhtä sivua hiukan hiottu. Kivien mitat ovat seuraavat:

- n:o 1) (luonnonkivi) pituus 170 cm, leveys tyvestä 60 cm
kärjestä 26 cm, vahvuus 34 cm.
n:o 2) pituus 160 cm, leveys 36 - 40 cm, vahvuus 30 cm
N:o 3) " 120 " " 34 cm " 28 "

Ei ole ollenkaan mielestäni oletettavissa, että kivet olisivat olleet kirkon kivijalasta peräisin; kiviaitaa taas hautausmaan ympärillä ei koskaan ole ollut. Näytti pikemmin siltä kuin kivet olisivat olleet paikoillaan pystyssä. Kahden (n:o 1 ja 2) päällä oli perin ohuelti multaa. N:o 3 oli siirretty käytävää luotaessa hiukan syrjään, mutta paikalla, missä kivi oli ollut oli joukko pieniä kiviä, joilla kiveä oli epäilemättä tuettu. Tällaisia pikkukiviä oli myös kiven n:o 1 kannan ympärillä. Kivien kohdalla oli havaittavissa selvä ruumishauta, ja näinollen tuntuu uskottavalta, että kivet ovat olleet aikoinaan vainajien haudoille pystytettyjä hautakiviä. Kivet nostettiin pystyyn.

kuv. 17391.

Samalla kävin myös n.s. Oilan (Oinilan) kirkkokankareella tarkastamassa, löytyisikö paikalla mahdollisesti kirkon jätteitä. Paikka on kivikkoa ja peltosarkojen läheisille saarekkeille on kasattu viljelysmaalta runsaasti kiviä. Näiden seassa en voinut erottaa mitään järjestelmällistä rakennuksen perustaa ja todennäköistä on että vähäiset jätteet ovat viljelystä raivattaessa tyystin hävinneet; vain nimi on jäänyt paikasta muistoksi.

Helsingissä marrask. 8 p:nä 1930.

Löytöjen n:o 30089:1-

J. Frongvist.